

СЕКЦІЯ 2. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ У СВІТОВІЙ ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-7>

СУБСТАНЦІЙНИЙ ДУАЛІЗМ. КОНТРАРГУМЕНТ ДЖАЙГВОНА КІМА

Зінченко Г. Р.

аспірант кафедри філософії

*Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Серед позицій у сфері філософії свідомості позиція *субстанційного дуалізму* є однією з найвідоміших та широко розповсюджених. Позиція полягає у тому, що людина є такою як вона є тільки тому, що вона складається з двох частин. Людина має змогу вести усвідомлене, рефлексивне життя, свідомо ставитися до світу навколо, здійснювати практики за попередніми намірами тільки тому, що в неї розум, що дає можливість мислити та тіло, що дає можливість діяти. Дану позицію ми традиційно асоціюємо з Декартом, як тим, хто сформулював її у класичному вигляді. Тому інколи субстанційний дуалізм називають картезіанським дуалізмом. У “Медитаціях” він розрізняє *рiч протяжну* (ориг. лат. *res extensa*) та *рiч, що мислить* (ориг. лат. *res cogitans*). Також він називає їх терміном середньовічної філософії, а саме *субстанціями*, що є латинським перекладом давньогрецького терміну *ousía*, який Арістотель використовував задля позначення фундаментальних, незалежних, нередукуємих суших, що лежать у основі буття [див. 3]. Тому, можна сказати, що Декарт припускає можливість незалежного та самодостатнього існування тіла та душі. А тому, позиція суб. дуал. має теологічні імплікації про існування душі поза тілом.

Що стосується тіла, то Декарт визначає його так: “під тілом я розумію все, придатне для того, щоб бути обмеженим якоюсь фігурою, окресленим місцем і так заповнювати простір, щоб із нього виключати будь-яке інше тіло... у різноманітний спосіб бути рухомих, звісно, не з самого себе...” (II, 26: 14–19).

Під субстанцією мислячою він розуміє те, що “сумнівається, стверджує, заперечує, ... воліє, не воліє, а також виображує та відчуває...”

(Ш, 34: 18–21) та те, що “я є річ, що мислить й не протяжна, камінь же – річ протяжна й така, що не мислить” (Ш, 44: 23–26).

Далі потрібно визначити, яким чином ці субстанції стосуються одна одної. Сучасний філософ Річард Свінберн так розуміє стосунок субстанцій: “Особа має тіло, якщо існує якийсь шматок матерії, за допомогою якого вона привносить зміни у матеріальний світ, та за допомогою якого вона отримує істинні переконання про світ... Наші тіла є транспортними засобами наших знань та операцій. Зв'язування душі та тіла полягає у тому, що існує тіло, яке таким чином стосується душі”. Також Свінберн говорить про існування, окрім властивостей ментальних та властивостей фізичних, змішаних властивостей, як-то коли людина пише лист або обирає книгу у магазині, де вона одночасно здійснює здійснює ментальний акт та фізичну дію [див. 4].

Подібні міркування, стверджує Джайвон Кім, мають справу з *каузальністю*, що може дещо випадає з поля уваги. Коли ми говоримо про те, що світ впливає на рецептори нашого тіла, та наш розум (або душа) отримує враження, або що наш розум воліє здійснити певну дію якоюсь з частин тіла, то ми маємо пресупозицію, що ментальна субстанція та субстанції фізичні знаходяться між собою у зв'язку причина-наслідок, де кожна з субстанцій може як зазнавати впливу (бути пасивною), так діяти (бути активною) відносно одна одної. Між ними існує стосунок, який потрібно проаналізувати [див. 2].

Як вже було вказано, аналізувати тіло є можливим як таке, що є протяжним, тобто, займає певне місце у *просторі*. Розум же протилежний розумінню тіла, не є протяжним, а отже, знаходиться *поза простором*. Окрім того, каузальна взаємодія між фізичними тілами відбувається, серед іншого, за умови передачі від тіла A1, що рухається, імпульс тілу A2, що знаходиться у стані спокою. І тільки таким чином A2 може бути рушимим, отримавши імпульс від A1. Передача енергії відбувається через протяжність A1 та A2, що знаходяться у просторі, мають масу та швидкість, та мають змогу торкатися поверхнями один одного. Яким тоді чином ментальна субстанція, що існує поза простором, може завдавати впливу на фізичні субстанції? Які умови каузальності?

Уявимо собі спортивний майданчик, де діти грають у вибивали по схемі 2 на 2. На одній стороні стоять діти А та В, на іншій – Х та Y. Гравець А кидає м'яч та цілить гравця Y, що створює стосунок R. Яким чином відбувається R? На якій підставі ми стверджуємо що А вибив Y, а не В вибив Y? На яких підставах існує *стосунок спряжіння*? Джайвон Кім наводить два можливих пояснення: *каузальний ланцюг* або *просторовий стосунок*. Перший варіант вказує на те, що можна прослідкувати те, як летить м'яч (напр. за допомогою сучасної камери

з великою частотою кадрів). Ми маємо безліч кадрів, як летить м'яч, але, за Кімом, це не вирішує наших проблем, оскільки м'яч на кожній з фотографій є лише окремим суцям, стосунок якого до інших м'ячів, на інших фотографіях, є необгрунтованим [див. 2].

Просторовий стосунок є більш раціонально прийнятним, оскільки він є умовою для того, щоб обгрунтувати стосунок спряжиння. R у вищенаведеному прикладі є можливим за умови існування простору, що дає можливість існувати напрямку руху одного тіла від іншого. В онтологічній перспективі простір надає характеристику “стосунка” речам, де ми можемо говорити про стосунок “бути ближче”, “бути поруч”, “бути далеко” тощо.

Також простір забезпечує окремі матеріальні речі *принципом індивідуальності*, оскільки індивідуальну ідентичність речі визначається тим, що вона займає певне місце у просторі і жодна інша річ не може це робити одночасно з першою. Це було вказано вище, у визначені тіла Декартом. Говорячи інакше, простір має характеристику “ексклюзії”, що заперечує існування двох речей у одному місці одночасно. Тому ідентичність речі у різних місцях простору забезпечується тим, що тільки вона і ніяка інша може летіти цією траєкторією [див. 2].

Розумна субстанція, що існує, як припускається, поза простором, не має умов, у яких би вона могла бути частиною каузальних ланцюгів. Уявити собі деякий інший простір, у якому б могла існувати душа є вельми складним. І навіть у такому випадку постало б питання про стосунок різних просторів.

У подальшому міркування варто розглянути аргументи проти самого Кіма: чи не може існувати інших каузальностей? Чи є описаний тип каузальності замкненим і таким, що не допускає інші втручання?

Література:

1. Декарт Р. Медитації про першу філософію. Медитації Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень. Ук. Хома О. Дух і Літера, 2014. С. 115–293.
2. Kim J. The Philosophy of Mind ed. 3. Routledge, 2010. 386 p.
3. Loux M. J. Primary “Ousia”: An Essay on Aristotle's Metaphysics Z and H. Cornell University Press, 1991. P. 1–48.
4. Swinburne R. The Evolution of The Soul. Clarendon Press, 1997. P. 123–145.